

УДК 811.162.1'373.613 (477.83)

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СУБОТНЬО-НЕДІЛЬНИХ ШКІЛ ЛЬВІВЩИНИ

Марія ЗЕЛІНСЬКА

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, e-mail: ruslanzielinski@wp.pl
Кафедра польської філології

У статті проаналізовано лексичні одиниці, непритаманні загальнопольській мові, але зареєстровані у польському мовленні учнів, які навчаються в суботньо-недільних школах Львівщини і декларують польське походження. Розглянуто семантичні та формально-семантичні запозичення (з української, інколи – російської мов), словотвірні кальки. З'ясовано, що найчастіше в польському мовленні учнів трапляються семантичні запозичення.

Ключові слова: лексика, запозичення, польське мовлення, загальнопольська норма, інтерференція, Львівщина.

Особливості функціонування польської мови в іншомовному середовищі неодноразово були предметом дослідження вчених-мовознавців В.Вереніча, З.Курцовой, Я.Рігера та ін. Вони встановили, що польській мові поза межами Польщі притаманні певні особливості, відмінності від загальнопольської мови на різних мовних рівнях – фонетичному, граматичному, лексико-семантичному.

Розрізняють два варіанти польської мови на східному пограниччі: північно-східний та південно-східний. Більш вивченим є північно-східний варіант польської мови: досліджено його суспільно-історичний аспект¹ та територіальну різновидність², говірки³, регіональні особливості на рівні граматики⁴, проаналізовано польськомовні періодичні видання, які виходили свого часу на території Литви⁵. Чимало наукових

¹ *Адомавічюте-Чекмонене II.Э.* К истории польского языка и национального самосознания жемайтской шляхты // *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.19–27.

² *Handke K.* *Polszczyzna północnokresowa na tle terytorialnego i społecznego zróżnicowania języka polskiego // Historia i współczesność języka polskiego na Kresach wschodnich*. Pod red. I. Grek-Pabisowej. Warszawa, 1997. S.9–26; *Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I.* *Język polski na Kresach północno-wschodnich dawniej i dziś // Historia i współczesność języka polskiego na Kresach wschodnich*. Pod red. I. Grek-Pabisowej. Warszawa, 1997. S.27–109.

³ *Karaś H.* *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*. Warszawa–Puńsk, 2002.

⁴ *Masojć I.* *Regionalne cechy systemu gramatycznego współczesnej polszczyzny kulturalnej na Wileńszczyźnie*. Warszawa, 2001; *Sokolowska H.* *O osobliwych funkcjach spójnika *zanim* w regionalnej odmianie języka polskiego na Litwie // Tożsamość na styku kultur*. Pod red. I. Masojć i R. Naruńca. Wilno, 2008. S.183–194.

⁵ *Bronicka T.* *Zmiany w polszczyźnie kowieńskiego tygodnika "Chata Rodzinna": rocznik 1924 a 1939 // Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.175–186; *Joachimak J.* *Wpływ przemian polityczno-społecznych na jakość polszczyzny "Kuriera Wileńskiego" (na podstawie rocznika 1924 i 1939) // Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.187–197; *Mędelska J.* *Język na zakręcie historii. Polszczyzna "Prawdy Wileńskiej" 1945–1948 // Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.214–222.

праць присвячено мовній свідомості та компетенції, особливостям мовлення молодого покоління осіб польського походження, які проживають на території Литви⁶.

Південно-східному варіантові польської мови, зокрема польській мові Львова та південно-східного регіону загалом, присвячена монографія З.Курцової⁷. Дослідниця описує стан та функціонування польської мови на території тогочасної польської держави в першій половині ХХ ст. (від 1918 до 1939 р.). У цій праці проаналізовано, зокрема, лексичні та фразеологічні одиниці, які уживали представники різних прошарків населення у повсякденному мовленні⁸. Багатоаспектному аналізу особливостей лексики польських говірок Хмельницької та Житомирської областей з використанням синхронічного, діахронічного, ареального та генетикотипологічного підходів присвячено дослідження Л.Непоп⁹.

Усі названі праці обмежуються описом особливостей польського мовлення старшого покоління поляків, які проживають в україномовному (іноді російськомовному) оточенні. Поза увагою, натомість, залишалося й здебільшого надалі залишається мовлення молодого покоління осіб польського походження, зокрема його лексичний склад¹⁰. Важливим, на нашу думку, є дослідження лексичних одиниць, відсутніх у загальнопольській нормі, та з'ясування можливих причин і способів їх виникнення, оскільки саме “[...] лексика [...] особливо піддається змінам, спричиненим екстралінгвальними чинниками”¹¹. Адже лексична система, порівняно з іншими системами мови, є відкритішою, рухомішою, що пояснюється тим, що словниковий склад мови якнайтісніше пов'язаний з життям суспільства, з історичним і сучасним розвитком народу¹².

Отже, новизна нашого дослідження полягає в аналізі не досліджуваних досі особливостей польського мовлення на рівні лексики у молодого покоління осіб польського походження, які навчаються в суботньо-недільних школах Львівщини¹³. Оскільки

⁶ *Geben K.* Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie. Warszawa, 2003; *Geben K.* Świadomość językowa uczniów szkół polskich na Wileńszczyźnie (na podstawie badań ankietowych) // *Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 2002. S.42–54; *Dawlewicz M.* Świadomość językowa młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie (na podstawie badań ankietowych) // *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.73–80; *Karaś H.* Z zagadnień sprawności i świadomości językowej. Jak studenci wileńscy odmieniają rzeczowniki? // *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Pod red. J. Porayskiego-Pomsty. Warszawa, 1999. S.81–113; *Sokołowska H.* Wielojęzyczność a umiejętności komunikacyjne uczniów szkół polskich na Litwie. Warszawa–Wilno, 2004.

⁷ *Kurzowa Z.* ccc.

⁸ Там само. R.IV. S.127–356.

⁹ *Непоп Л.В.* Лексичні особливості польських говірок на території Хмельницької та Житомирської областей. Київ, 2004.

¹⁰ Особливості на рівні лексики в польському мовленні молодого покоління носіїв цієї мови, які проживають у Мостиськах і навколишніх місцевостях аналізує у своїй статті А. Костецька-Садови: *Kostecka-Sadowy A.* Stan współczesnej polszczyzny Mościsk i okolic // *Współczesna polszczyzna 2*. Kraków–Tarnów, 2008. S.247–255.

¹¹ *Geben K.* Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie. Warszawa, 2003.

¹² *Гаврилова О.В.* Зіставне дослідження близькоспоріднених мов (на прикладах лексики російської, української та польської мов). С.118. Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Novfil/2009-36/117-120.pdf.

¹³ Наявні розвідки присвячені проблемам лексичної інтерференції у вивченні польської мови як іноземної. Методиці подолання лексичної інтерференції в польському мовленні студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів освіти України присвячено дисертаційне дослідження О.М. Козаченка: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / О.М.Козаченко; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2000. Лексичні труднощі, з якими стикаються українці, оволодіваючи польську мову, аналізує у своїх статтях А. Кравчук: Комунікативні невдачі в польськомовному дискурсі українців з поляками // *Магістр гри слова*. Філологічні дослідження, присвячені 60-річчю професора Флорія Сергійовича Бацевича. Луцьк, 2009. С.209–217; *Błędy leksykalne i leksykalno-stylistyczne w polszczyźnie Ukraińców* // *Postscriptum Polonistyczne*. Katowice, 2009. 1 (3). S.167–183. Проблему польсько-української інтерференції на рівні граматики та лексики у вивченні польської мови як іноземної порушує О.Баранівська у статті: *Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego* // *Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych*. III Kongres Polonistyki Zagranicznej. Poznań, 8–11 czerwca 2006 roku. Poznań, 2008. S.747–753.

дослідження лексичного складу польського мовлення її носіїв поза межами етнічної Польщі є одним із важливих завдань сучасного мовознавства, ставимо собі за мету проаналізувати особливості лексики, яку вживають у своєму польському мовленні учні польських суботньо-недільних шкіл Львівщини і яка становить відхилення від загальнопольської норми. Стаття присвячена аналізу лексичних одиниць, які відрізняються від загальнопольської мови структурою чи за значенням, в якому їх уживають учні. Джерельною базою для нашого дослідження слугували усні та писемні тексти учнів польського походження, які навчаються в польських суботньо-недільних школах Львівщини. Об'єкт дослідження – лексичні одиниці, що становлять відхилення від норми загальнопольської мови. Загалом проаналізовано 312 одиниць.

До проблем типології та аналізу лексичних одиниць, зареєстрованих у польському мовленні поза межами етнічної Польщі, вчені зверталися неодноразово. На труднощі, пов'язані з класифікацією окремих мовних явищ, які спостерігаються на північно-східному пограниччі, вказує Г.Карась: "Інколи взагалі неможливо однозначно встановити походження описуваних мовних явищ, оскільки існують різноманітні можливості інтерпретації даного явища¹⁴." Як стверджує Я.Рієр, "нелегко відділити результати внутрішньосистемних тенденцій від результатів інтерференції, нелегко констатувати, що є архаїзмом, а що запозиченням. Попри це, можна інколи стверджувати, що внутрішньосистемний розвиток чи збереження архаїзму знаходить підтримку в системі адстрату¹⁵". Комплексну класифікаційну схему лексичного складу південного варіанта польського периферійного діалекту розробила Л.Непоп. Дослідниця польських острівних говірок розрізняє такі груп слів: власне польська лексика; говіркова лексика, яка має східнослов'янські етимологічні паралелі; запозичені лексичні елементи; слова, які допускають множинну інтерпретацію (лексеми, однозначне віднесення яких до певної групи неможливе); польські лексеми, які відрізняються від своїх загальнопольських відповідників частотою вживання, та інновації. Деякі з цих основних груп (окрім трьох останніх) поділяються, у свою чергу, на підгрупи. Польський мовознавець С.Дубіш виділяє три основні групи відмінностей між польською мовою за межами етнічної Польщі (т.зв. "odmiany mieszane") та тією, яка функціонує на території польської держави, зазначаючи при цьому, що стосуються вони усіх рівнів мови, у тому числі лексичного: 1) інтерференційні риси (серед яких і лексичні запозичення); 2) деформаційні (або дефективно-деформаційні); 3) інноваційні або архаїчні (або інноваційно-архаїчні)¹⁶. Описуючи лексичні особливості мовлення учнів польського походження в Литві, К.Гебен за основу класифікації лексичного матеріалу приймає контрастний метод С.Дубіша, суть якого полягає в реєстрації мовних контрастів порівняно з польською мовою, яка функціонує на території Польщі, та мовою країни, в якій проживає автохтонна польська етнічна група. Лексичний матеріал К.Гебен поділяється на три основні групи: загальнопольська лексика, лексичні одиниці, притаманні іншим мовам, які функціонують на цій території (проявляється у вигляді цитат) та контрастна лексика. До останньої групи, у свою чергу, відноситься регіонально-говіркова, інтерференційна та дефективно-деформаційна лексика¹⁷. За цим методом описує лексичний склад польських говірок північно-східних

¹⁴ Karas H. Gwary polskie na Kowieńszczyźnie. Warszawa–Puńsk, 2002.

¹⁵ Rieger J. Język polski poza wschodnimi granicami kraju w XX wieku – rewolucja, ewolucja, perspektywy // *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*. Warszawa, 2001. S.215.

¹⁶ Dubisz St. Język polski poza granicami kraju // *Polszczyzna XX wieku Ewolucja i perspektywy rozwoju*. Pod red. St.Dubisza i St. Gajdy. Warszawa, 2001. S.201 – 202; *Dubisz St. Język polski poza granicami kraju // Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*. Pod red. St. Gajdy. Opole, 2001. S.499.

¹⁷ До складу регіонально-говіркової лексики входять архаїзми, місцеві інновації та старі, усталені в говірці запозичення з іноземних мов. Інтерференційна лексика – це нові, "післявоєнні" запозичення. Дослідниця наголошує на труднощах, пов'язаних з розмежуванням регіонально-говіркових та інтерференційних лексем, зазначаючи при цьому, що деякі з них можна віднести і до перших, і до других. Дефективно-деформаційна лексика є результатом недостатнього оволодіння польською та іншими контактними мовами. *Geben K. Świadomość i kompetencja*

кресів Г.Карась, виділяючи субстратноінтерференційну та архаїчно-інноваційну лексику¹⁸. Досліджуючи лексичний склад польського мовлення мешканців Львова та південно-східних кресів, З.Курцова виділяє п'ять груп лексичних одиниць: лексеми, притаманні загальнопольській розмовній мові; застарілі лексеми; говіркові лексеми; південно-кресові регіоналізми та місцеві львівські лексичні одиниці¹⁹, підкреслюючи значний вплив української, німецької, єврейської мов та злодійського жаргону на лексичний склад мови мешканців досліджуваного регіону. Учена зазначає, що майже всі запозичення зазнали фонетичної та морфологічної адаптації до системи польської мови. У лексичній системі польського мовлення молодого покоління її носіїв, які проживають у Мостиськах і на їх околицях, А.Костецька-Садови реєструє уживання архаїзмів, південнокресових регіоналізмів та запозичень з російської й української мов. До складу регіоналізмів входять лексеми, якими послуговуються у своєму мовленні мешканці як південних кресів, так і південно-східної частини Польщі. Дослідниця зазначає, що “це велика кількість регіоналізмів українського походження, яка проникає також на етнічно польські землі...”²⁰.

Як видно з представлених нами способів класифікації лексичного складу польського мовлення її носіїв, які проживають поза межами етнічної Польщі, до уваги взято передусім генетико-порівняльний аспект. Пунктом віднесення служить нормативна польська мова. Опираючись на розробки вітчизняних та зарубіжних учених і беручи до уваги статус польської мови (понадговірковий), зареєстровані лексеми поділяємо, згідно зі способом запозичення та адаптації, на такі групи: семантичні запозичення (з української, рідше – російської мов); польські лексеми, вжиті у невластивому їм значенні чи контексті, причину чого не вбачаємо в інтерференційних процесах; формальносемантичні запозичення; словотвірні кальки. До семантичних запозичень відносимо лексеми, які мають формальні відповідники в загальнопольській мові, але у польському мовленні учнів уживаються в іншому значенні під впливом подібних українських (рідше – російських) слів. Ці слова зареєстровані в польських лексикографічних джерелах і відповідають правилам словозміни загальнопольської мови, але їх семантична структура відповідає здебільшого відповідним українським лексемам. Такі лексеми утворилися в процесі заміни чи розширення семантичної структури польських лексичних одиниць семантичною структурою їхніх формально схожих українських (або російських) відповідників. У межах цієї групи виділяємо також окремі підгрупи, а саме: лексичні одиниці, значення яких в польській та українській мовах частково збігаються. Натомість, контекст, в якому їх ужили учні у своєму польському мовленні, свідчить про додаткове “нашарування” значення їх формального українського відповідника; близькі за значенням лексеми, в яких відбулися зміни в семантичній структурі; лексичні одиниці, особливість яких проявляється у сполучуваності. До формальносемантичних запозичень належать фонетично та морфологічно адаптовані до норм польської мови іншомовні лексеми, не зареєстровані в польських лексикографічних джерелах. На межі формальносемантичних запозичень та цитат опинилися лексеми, словозмінна форма

językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie. Warszawa, 2003.

¹⁸ До субстратно-інтерференційної лексики дослідниця зараховує старі “кресовізми” литовсько-білоруського походження, білорусизми і східнослов'янські запозичення (лексику, яка має відповідники у всіх східнослов'янських мовах). В складі кожної з цих груп виділяє формальносемантичні запозичення та семантичні кальки. До субстратно-інтерференційної групи входять також русицизми та нові запозичення з литовської мови (які, у свою чергу, поділяються на цитати і формальносемантичні запозичення та семантичні і словотвірні кальки), запозичення, які мають російські та литовські відповідники (формальносемантичні). Архаїчно-інноваційна лексика, натомість, поділяється на архаїзми (лексичні та семантичні) та місцеві інновації і діалектизми, спільні з польськими говірками. *Karasz H. Gwary polskie na Kowieńszczyźnie. Warszawa–Puńsk, 2002.*

¹⁹ До говіркових лексичних одиниць дослідниця зараховує лексеми, які, згідно з даними *Słownika gwar polskich*, посвідчені на різних діалектних обшарах. На відміну від попередньої групи, південнокресові регіоналізми у цьому ж словнику зареєстровані як такі, що походять з південно-східних кресів або окрім цього ще й з інших східних польських регіонів. Уживання ж львівських лексичних одиниць (або певних їх значень) територіально обмежене. *Kurzowa Z. Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku. Warszawa. S.320–321.*

²⁰ *Kostecka-Sadowy A. Stan współczesnej polszczyzny Mościsk. S.249–250.*

яких допускає їх двозначну інтерпретацію. У межах формальносемантичних ці лексичні одиниці виділяємо як окрему підгрупу. Що стосується словотвірних кальок, то це лексеми, утворені на кшталт структури іншомовної лексичної одиниці, лише за допомогою морфемного матеріалу польської мови. Для перевірки наявності лексем чи їхніх значень у загальнопольській мові використані такі лексикографічні джерела: “Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego”²¹, “Wielki słownik poprawnej polszczyzny”²², “Wielki słownik ucznia”²³ та “Słownik poprawnej polszczyzny”²⁴.

Серед лексичного матеріалу, що відійшов від норм польської мови, виділяємо **семантичні запозичення**. До цієї групи відносимо, наприклад, лексичну одиницю *kino* (замість *film*). У польській мові іменник *kino* позначає “місце, куди люди ходять, щоб дивитися фільми; кінотеатр”. Учні вживають це слово в значенні “фільм”, напр.: *Oglądam różne kina* (укр. *кіно* або *фільм*). *Umowa* (замість *warunek*), що у загальнопольській мові вживається в значенні “офіційний документ чи домовленість між людьми, установами чи організаціями, які стосуються взаємних відносин, прав та зобов’язань”, але не позначає обставин, особливостей реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь, як у наведеному прикладі: *Tam [w Polsce] lepsze umowy życia* (укр. *умови*). *Podjazd* (замість *klatka schodowa*): *Nie wiem w jakim podjeździe Pani mieszka*. Польський іменник *podjazd* – означає “дорога для машин, яка веде безпосередньо до будинку; відрізок дороги, який веде вгору; їзда під гору; спосіб боротьби, зазвичай із сильнішим супротивником, який полягає у нападах із засідки і відступу”. У наведеному прикладі цей іменник виступає у значенні “частина будинку, де розташовані сходи та коридор, через які входять до квартир”. *Kierownik* (замість *wychowawca*). У загальнопольській мові значення цього іменника: “хтось, хто керує групою людей і відповідає за виконання поставлених перед ними завдань”. Але це слово не позначає учителя-класного керівника, як це спостерігаємо в польському мовленні учнів: *Pani Natalia jest kierownikiem mojej klasy* (укр. *класний керівник*). *Skalka* (пол. *drzazga*): *Palec mnie boli. Chyba tam skalkę*. Іменник *skalka* позначає малу скалу чи кусок кременю, який використовувався у вогнепальній зброї для запалювання іскри, а не тонку, гостру трісочку, яка застрягла у шкірі, в тілі (укр. *скалка*). *Wiązać* (пол. *robić na drutach*): *Umiem wiązać. Związałam sobie sweter*. Дієслово *wiązać* значить “прикріплювати щось до чогось, з’єднувати (поєднувати) щось з чимось, стискати, зазвичай, за допомогою мотузки”. У польському мовленні учнів це слово вживається в значенні “плексти що-небудь спицями” (укр. *в’язати*). Часто учні використовують дієслова *witać* та *pozdrawiać*, за допомогою яких висловлюють побажання з якоїсь нагоди, події, наприклад: *Zawsze witamy nauczycieli z Dniem Nauczyciela; Trzeba go pozdrowić, on ma dzisiaj urodziny*. У польській мові слово *witać* уживається як формула привітання при зустрічі (офіційній чи неофіційній). Дієслово *pozdrawiać* використовується в ситуаціях, коли мовець хоче передати вітання (привіт) якійсь особі за посередництвом іншої або без будь-якого посередництва, наприклад наприкінці листа (укр. *вітати, поздоровляти*). *Nijakie* (замість пол. *żadne*). У польській мові слово *nijakie* позначає річ чи особу, яка нічим не вирізняється з-поміж інших та є нецікава. Окрім цього, це граматичний термін, який вказує на те, що слово – середнього роду. Як приклад подаємо висловлювання учня: *Nie tam nijakich trudności* (укр. *ніякі*). Іменник *czek* (замість пол. *paragon*) позначає документ, яким можна платити, не використовуючи готівку. У мовленні учнів цей іменник уживається у значенні “документ, який отримує покупець як свідчення зробленої покупки”: *Czy masz czek z sklepu?* (укр. *чек*). *Deputat* (замість *radny*) *W naszej audytorii to był jeszcze jakiś deputat*. Слово *deputat* уживається на позначення додатку до виплати,

²¹ Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego / K. Długosz-Kurczabowa. Warszawa, 2008.

²² Wielki słownik poprawnej polszczyzny / A. Markowski. Warszawa, 2008.

²³ Wielki słownik ucznia / M. Bańko. Warszawa, 2008. W 2 t.

²⁴ Słownik poprawnej polszczyzny / W. Doroszewski, H. Kurkowska. Warszawa, 1980.

* Приклади наводимо в оригінальній орфографічній та граматичній формі.

який часто виплачувався в часи Польської Народної Республіки. Проте польські словники не реєструють уживання цього іменника у значенні “член органу державної влади, обраний виборцями” (порівн. укр. *denymat*). *Mieszać* (замість *przeszkadzać*): *On [młodszy brat] tylko wszystkim miesza. Chce żeby z nim się bawili*. Дієслово *mieszać* у польській мові позначає процес сполучення чогось з чимось, але не уживається у значенні “бути на перешкоді кому-, чому-небудь, ставати перешкодою в чому-небудь; перешкоджати” (укр. *zawazhati*, розм. *miuati*). *Dokazywać* (замість *udowadniać*): *Dokażę ci, że umiem*. Дієслово *dokazywać* у польській розмовній мові уживається у значенні “весело, гамірно бавитися” або означає “досягати своєї мети” (як книжне), а не “за допомогою фактів чи незаперечних доводів підтверджувати істинність, правильність чого-небудь” (укр. *do-kazywати*). *Zakazywać* (замість пол. *zamawiać*): *Zakazała ładną sukienkę na bal*. Це дієслово польські лексикографічні джерела реєструють у значенні “забороняти комусь щось”, але не “замовляти”, як у наведеному прикладі (рос. *заказать*). *Rypać* (замість *skrzypieć*): *Przestań rypać drzwiami*. У польській мові це слово не вживається у значенні “рухаючи якийсь предмет або його частини чи деталі по чомусь іншому, спричиняти виникнення різких звуків”, натомість, у переносному значенні в розмовній мові воно означає “робити щось неуміло, докладаючи до цього зусиль” або “багаторазово виконувати якусь дію”. Окрім цього, експресивне дієслово *rypnąć* може бути вжите замість інших дієслів, виконання яких вимагає швидких та енергійних рухів. *Repetycja* (замість *próba*). Польські словники реєструють цей іменник, зазначаючи, що це книжне слово, у значенні “повторення чогось, зазвичай вивченого уроку”: *Często po lekcjach mamy repetycje, przygotowujemy się do różnych uroczystości* (укр. *penetucija*). *Rodny* (замість *ojczysty*). У загальнопольській мові *rodny* уживається у значенні “дітородні” (органи у жінок). У результаті асоціацій зі словом *rodny* трапляються такі контексти: *Jestem troszeczkę polką i to jest mój rodny język; Mam dwóch rodnych braci* (замість *rodzony*).

У польському мовленні учнів трапляються також лексичні одиниці, які мають певні спільні значення у польській та українській мовах. Їхня особливість полягає у тому, що під впливом багатозначного українського (чи російського) слова відбувається розширення значення його формального польського відповідника. До таких лексичних одиниць відносимо: *Institut* (замість пол. *uczelnia, uniwersytet*), що в польській мові, як, зрештою, й українській, має значення “науковий заклад, який займається дослідницькою діяльністю та дидактикою”. У польській мові це слово вживається в назвах деяких культурних, освітніх чи видавничих установ, а не в значенні “вищий навчальний заклад”, як це доволі часто трапляється у мовленні учнів: *...aby uczyć się w polskim instytucie* (порівн. укр. *інститут*). *Maszyna* (замість *samochód*). Іменник *maszyna* функціонує у обох мовах насамперед у значенні “механізм або комплекс механізмів, який призначений для виконання певної роботи, з використанням при цьому якоїсь енергії”. Загальнопольській мові, натомість, не притаманне вживання цього іменника у значенні “автомобіль”, як у наведеному прикладі: *Zawsze jeździmy nad morze maszyną* (укр. *машина*). *Zamek* (замість *suwak*). Польський іменник *zamek* та його український відповідник *замок* позначають будівлю, зазвичай оточену висо-ким кам’яним муром або ж пристрій, який служить для замикання чогось. До того ж в українській мові позначає ще й застібку для одягу, що не притаманне польській мові: *Nie mogę rozpiąć sweter. Ten zamek się nie otwiera* (укр. *замок*). *Linijka* (замість *apel*): *Zawsze w poniedziałki musimy być na linijce w szkole*. Основне значення цього іменника у польській мові, як, зрештою, і в українській – “довгий, плоский кусок деревини, пластика або металу з поділками, який застосовують для креслення та вимірювання ліній”. Не уживається, натомість, ця лексема у значенні “збір людей, наприклад учнів школи, членів певної організації і т. д., з метою перевірки присутності, передачі певної інформації, наказів чи програми занять”. *Recepty* (замість “*przepisy*”). У загальнопольській та українській мовах це слово має значення “документ, виданий лікарем, на підставі якого можна купити в аптеці ліки”, а також “добрий, перевірений спосіб на щось, наприклад, успіх і т. д.”. В українській мові це ще й “вказівка про склад і спосіб приготування кулінарної страви” (укр. *рецепт*). У цьому

значенні учні доволі часто вживають цей іменник у своєму польськомовному дискурсі, наприклад: *Babcia ma stare **recepty** i piecze wszystko na Wielkanoc. Deska* (замість *tablica*): *Trzeba to wszystko napisać na **desce***. Основне значення цього іменника у польській та російській мовах – це “довгий, плоский, прямокутний кусок деревини”. Окрім цього, у російській мові це ще “шкільний прилад, на якому пишуть крейдою” (рос. *доска*), значення це, натомість, непритаманне польському іменнику *deska*.

Особливості на рівні лексики проявляються також у зміні семантичної структури близьких за значенням лексем, наприклад: *mowa* (замість *język*): *Ludzi powinni rozmawiać i ukraińskow i polsko **mowami**; ...żeby znali [dzieci] dwie **mowy*** (укр. *мова*); *żyć* (замість *mieszkać*) *...urodziłem się na Ukrainie i żyję teraz; Będę tam [w Polsce] **żyć*** (порівн. укр. *жити*); *nowości* (замість *wiadomości*): *Lubię wieczorami oglądać **nowości*** (рос. *новости*). Іменник *nowość* уживається в польській мові на позначення “властивості чогось нового”; “нової речі, особливо якщо це стосується нового продукту чи товару”; “чогось, що є для когось чимось новим” (укр. *новини*). *Narodowy* (замість *ludowy*): *Slucham **narodowe** pieśni* (укр. *народні*).

Спостерігаємо також вагання в сполучуваності певних лексичних одиниць. Наприклад: *Oni od dawna **zajmują się sportem***. Найімовірніше, під впливом українського словосполучення *займатися спортом* в польськомовному дискурсі учнів виникає його формальний відповідник *zajmować się sportem* замість *uprawiać sport*. Доволі часто вживаними у польському мовленні учнів є словосполучення на кшталт *odkrywać drzwi (okno)* (замість *otwierać drzwi (okno)*): *Odkryj już te drzwi!* (укр. *відкривати двері (вікно)*). Замість загальнопольського *oglądać telewizję*, трапляється вживання словосполучення *oglądać telewizor*. Наприклад: *tata lubi oglądać **telewizor*** (укр. розм. *дивитися телевізор*). Наступне словосполучення, у якому реєструємо вибір невідповідного дієслова, це *przyjmować udział* замість *brać udział*, як приклад: *Przyjmuje udział we wszystkich sportowych zawodach*. Незаперечний, на нашу думку, вплив російського *принимать участие*.

Недостатнє оволодіння семантичним “наповненням” польських лексем, а не результат інтерференційних процесів, варто вбачати в уживанні польських лексем: *wcale* (замість *w ogóle*): *Uczyłam języka polskiego **wcale** od 2007; więcej* (замість *lepiej*): *...aby ja **wiedzialam** język polski; więc* (замість *więcej, bardziej*): *Chciałbym **zajmować się nauką** a w Polsce nauka jest **więc** rozwinięta; rodzeństwo* (замість *ród*): *Chcę żeby nie zginęło **rodzeństwo** Polskie; rodzeństwo* (замість *rodzina*): *...mam duże **rodzeństwo**. Mam tatę, matę i siostrę; całe moje **rodzeństwo** jest pochodzenia polskiego: dziadkowie, rodzice, wujek*. Вибір невласливої лексеми з певного **синонімічного ряду** є причиною виникнення таких польськомовних висловлювань як: *czynny* (замість *ważny*): *Trzeba żeby wiza była **czynna** do kwietnia* (укр. *дієсний*); *wiedzieć* (замість *znać*): *Ile języków **wie** człowiek, tyle raz on czy ona jest człowiekiem; ...bo oni [dzieci] polski język **wiedzą*** (укр. *знати*); *obcy* (замість *czужy*): *To są jakieś **obce** dzieci* (укр. *чужий*).

Доволі часто у польському мовленні учнів трапляються **формальносемантичні запозичення**, джерелом яких є українська (інколи російська) мова. Наприклад: *dwojnorodna* (замість *kuzynka*): *Moja **dwojnorodna** siostra* (укр. *двоюрідна сестра*); *zajawa* (замість *podanie*): *Czy tata musi napisać **zajawę**?* (укр. *заява*); *wietrzanka* (замість *ospra wietrzna*): *Siostra miała **wietrzankę*** (укр. *вітрянка*); *pult* (замість *pilot*): *Bez **pulta** nie włączymy to wideo* (укр. *пульт*); *fon* (замість *tło*): *Zróbmy zdjęcie na tym **fonie*** (укр. *фон, тло*); *głosować* (замість *głosować*): *Będziemy **głosować** za...* (укр. *голосувати*); *dowiarą* (замість *zaufanie*): *Ta dziewczyna bardzo szybko wchodzi w **dowiarę*** (укр. *довіра*); *lustra* (замість *zyrandol*): *Powiesimy jeszcze balony na **lustrę*** (укр. *люстра*); *kidać* (замість *rzucić*): *Ty **kidasz**, a ja muszę podnosić?* (укр. *кидати*); *meduczyłyszczce* (замість *szkola pielęgniarska*): *Siostra uczy się w **meduczyłyszczce*** (укр. *медичне училище, розм. медучилище*); *wychodny* (замість *dzień wolny od zajęć*): *Jutro tam **wychodny*** (укр. *вихідний (день)*); *Italia* (замість *Włochy*): *Chciałabym pojechać do **Italii**; Mieszkam z babcią*

i dziadkiem. Mama już 5 lat pracuje w Italii (укр. *Італія*)*; *siemia* (замість *rodzina*): *W siemie polskiej* (рос. *семья*); *nadojeść* (замість *uprzykrzyć się*): *Już mi ta szkoła nadojadła* (рос. *надоесть*); *nrawić się* (замість *podobać się*): *...nrawi się tę język* (рос. *нравиться*).

Трапляються в польському мовленні учнів лексичні одиниці, з однозначним зарахуванням яких до певної групи виникають труднощі. Словозмінна форма, у якій вони виступають у наведених нижче контекстах, не дає змоги чітко розмежувати їх. У даній ситуації на межі формальносемантичних та цитат опинилися такі лексеми: *czaj* (замість *herbata*): *Program "Czaj czy kawa"* (укр. *чай*); *Kytaj* (замість *Chiny*): *Do Kytaju* (укр. *Китай*); *karantyn* (замість *kwarantanna*): *Do szkoły nie chodziliśmy, bo był karantyn* (укр. *карантин*); *nowyny* (замість *wiadomości*): *W nowynach mówili, że...* (укр. *новини*); *czornowuk* (замість *brudnopis*): *To mój czornowuk* (укр. *чорновик*); *kunikabelna* (замість *kunikatywna*): *Ona jest bardzo komunikabelna* (укр. *комунікабельна*); *wtornik* (замість *wtorek*): *Chodzę na rysowanie we wtornik* (рос. *вторник*).

У мовленні учнів польського походження трапляються також **словотвірні кальки** з української (іноді – російської) мови. До них належать такі лексеми: *konsulstwo* (замість *konsulat*): *...w poważnych sytuacjach na przykład konsulstwie* (укр. *консульство*). Форму *Polaczka* (замість *Polka*) учні вписували в рубриці “національність мами/бабці” (укр. *полька/полячка*); *umienie* (замість *umiejętność*): *Dla umienia rozmawiać w środowisku polskim, dla tego żeby rozwijać edukację* (рос. *умение*); *interesne* (замість *interesujące, ciekawe*): *Mi są interesne różne kraje* (рос. *интересные*, укр. *інтересні*); *poprzy* (замість *wzdłuż, koło*): *Pójdę poprzy ścianę*. Українській морфемі *при* відповідає польська *przy*, відповідно, учні вживають польську лексему *poprzy* як еквівалент українського прийменника *попри*, який вживається на позначення руху або розміщення чого-, кого-небудь, спрямованості дії вздовж чогось. *Nowostki* (у значенні “новини”), замість загальнопольського *wiadomości*). Цілоком ймовірно, що ця лексема виникла у результаті додавання до кореня *now-* (порівн. укр. *нов-ин-и*) суфікса *-stk* на взірць *ciekawostka*. До словотвірних кальок з української мови відносимо такі лексеми: *potrzebno* (замість *trzeba*): *Potrzebno doskonalić sprawność języka polskiego* (порівн. укр. *потрібно*); *możliwo* (замість *możliwie*): *Możliwo wyjadę latem nad morze* (укр. *можливо*); *doskonało* (замість *doskonale*): *Ja chce doskonało znać język polski* (укр. *досконало*).

Дослідження лексичних одиниць, непритаманних нормі загальнопольської мови, зареєстрованих у мовленні учнів польського походження, дає підстави зробити висновок, що доволі велику групу становлять семантичні запозичення з української мови. Польські лексеми, які мають формальні відповідники в українській мові, учні наповнюють семантичною структурою української (зрідка – російської) мови. У зібраному матеріалі дещо менше зареєстровано формальносемантичних запозичень – українських лексем, адаптованих до морфологічної системи польської мови. Дослідження лексичних особливостей польського мовлення наймолодшого покоління її носіїв підтверджує те, що в умовах двомовності лексика як найбільш відкрита та “найуразливіша” система особливо піддається впливові мовного коду, який домінує в більшості комунікативних сфер. Прогалини в опануванні польської мови на рівні лексики молоді її носії заповнюють лексичними одиницями чи їхніми значеннями здебільшого української мови як домінантної мови Львівщини, з якою польська мова перебуває в перманентному контакті. Причину цього треба вбачати передусім у розвитку польської мови в іншомовному оточенні, впливу якого, особливо якщо це стосується лексики, важко

□ Лексеми *wychodny* та *Italia* відносимо до формальносемантичних запозичень, незважаючи на те, що SPPD реєструє їх, подаючи такі кваліфікатори як “виходить з використання” та “розмовне слово”, “піднесено”. Мотивуємо це тим, що в основному наші дослідження опиралися на дані найновіших словників, які реєструють лексичний склад польської мови кінця ХХ–початку ХХІ ст. Оскільки ж метою нашої розвідки є дослідити польське мовлення наймолодшого покоління її носіїв на сучасному етапі її функціонування, лексеми, не зафіксовані в цих словниках, вважасмо за доцільне зарахувати до складу формальносемантичних запозичень. Окрім цього, лексеми, які опинилися на пограниччі архаїзмів та, як у даному випадку, формальносемантичних запозичень, відносимо до других, оскільки більшою, на нашу думку, є ймовірність впливу домінантної мови, якою у досліджуваному регіоні є українська.

уникнути, в обмеженні сфер використання цієї мови (як мови національної меншини) та в недостатньому оволодінні учнями її лексичним складом.

**THE LEXICAL PECULIARITIES OF THE POLISH SPEECH OF
PUPILS ATTENDING SATURDAY-SUNDAY SCHOOLS
IN THE LVIV REGION**

Mariya ZELINSKA

*The Ivan Franko National University in Lviv
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, e-mail: ruslanzielinski@wp.pl
Department of Polish Philology*

The lexical units which are not inherent to the general Polish language but registered in the Polish speech of pupils declaring the Polish descent who attend Saturday-Sunday schools in the Lviv region are analyzed in the article. Semantic, formal semantic borrowings (from Ukrainian, sometimes – Russian) and calque formations are considered. It's clarified that the most frequent in the Polish speech of pupils are semantic borrowings.

Key-words: vocabulary, borrowing, Polish speech, the general Polish language, interference, the Lviv region.

**ЛЕКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЛЬСКОЙ РЕЧИ
УЧЕНИКОВ СУББОТНЕ-ВОСКРЕСНЫХ ШКОЛ ЛЬВОВЩИНЫ**

Мария ЗЕЛИНСКАЯ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, e-mail: ruslanzielinski@wp.pl
Кафедра польской филологии*

В статье проанализированы лексические единицы, присущие общепольскому языку, однако зарегистрированные в польской речи учеников, которые учатся в субботне-воскресных школах Львовщины и декларируют польское происхождение. Рассмотрены семантические и формально-семантические заимствования (с украинского, иногда – русского языков), словообразовательные кальки. Выяснено, что чаще всего в польской речи учеников попадают семантические заимствования.

Ключевые слова: лексика, заимствования, польская речь, общепольская норма, интерференция, Львовщина.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2010
Прийнята до друку 29.10.2010